

УДК 811. 27(477.83)

Алла СМЕРЧКО,

кандидат філологічних наук, професор кафедри світової літератури та славістики Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (Україна, Дрогобич) asmerchko@mail.ru

Антон СМЕРЧКО,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри романо-германської та слов'янської філології Рівненського інституту слов'янознавства (Україна, Рівне)

**СЛОВЕСНІ ОБРАЗИ І СИМВОЛИ,
ЯКІ ФОРМУЮТЬ ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ:
ЛЕКСИКОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ
(на матеріалі української, російської та польської мов)**

У статті запропоновано новий підхід до контрастивно-зіставного опису фразеологічних одиниць у словниках – за образно-значеннєвими центрами, репрезентованими як внутрішня форма фразеологізмів. Виділено категоріально-семантичні типи словесних образів і символів, що мотивують фразеологічне значення, визначено їх пізнавально-конотативний потенціал.

Встановлено, що на сучасному етапі інтенсивного розвитку слов'янської фразеології актуальним є опис фразеологічних одиниць у різних словниках і довідниках за асоціативно-тематичними (подібність, суміжність, протилежність) і семантико-тематичними чинниками.

Доведено, що словесні образи і символи як лінгвокультурологічні знаки і як мотивуючий компонент фразеологічного значення, а також як спосіб подання у словнику фразеологічного матеріалу, багаті диференційними ознаками (частотні, нечастотні) і відіграють важливу роль у процесі формування фразеологічних одиниць з різним ступенем ідіоматичності.

Ключові слова: *фразеологізм, фразеологічна одиниця, словесні образи і символи, образно-значеннєвий центр, символічне значення, словникова стаття.*

Лит. 16.

Alla SMERCHKO,

Candidate of Philological Sciences, Professor, Department World Literature and Slavic Studies, Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University (Ukraine, Drohobych) asmerchko@mail.ru

Anton SMERCHKO,

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Department Romance and Germanic and Slavic Studies, Rivne Institute of Slavonic (Ukraine, Rivne)

**VERBAL IMAGES AND SYMBOLS THAT FORM
PHRASEOLOGICAL UNITS IN THE CONTEXT OF
LEXICOGRAPHICAL ARRANGEMENT
(based on Ukrainian, Russian and Polish)**

The article proposes a new approach to contrastive description of phraseological units in dictionaries, namely by imagery-signification centers which are represented as inner form of phraseological units. The categorial and semantic types of verbal images and symbols, which motivate the phraseological meaning, are delimited. Their cognitive and connotative potential is determined.

Established that at the present stage of intensive development of Slavic phraseology important is the description of idioms in different types for dictionaries and associative and thematic (similarity, contiguity, contrast) and semantic-thematic factors.

Proved that verbal images and linguistic and cultural symbols as signs and as motivating component idiomatic meaning, as well as the presentation of the material in the dictionary of idiomatic rich differential features (frequency, not frequency) and play an important role in the formation of idioms with varying degrees idiomatic.

Key words: *idiom, phraseological unit, word images and symbols, imagery and semantic center, symbolic meaning, dictionary entry.*

Ref. 16.

Алла СМЕРЧКО,

кандидат филологических наук, профессор кафедры мировой литературы и славистики Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко (Украина, Дрогобыч) asmerchko@mail.ru

Антон СМЕРЧКО

кандидат филологических наук, доцент кафедры романо-германской и славянской филологии Ровенского института славяноведения (Украина, Ровно)

**СЛОВЕСНЫЕ ОБРАЗЫ И СИМВОЛЫ,
ФОРМИРУЮЩИЕ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИЕ ЕДИНИЦЫ:
ЛЕКСИКОГРАФИЧЕСКИЙ АСПЕКТ
(на материале русского, украинского и польского языков)**

В статье предлагается новый подход к контрастивно-сопоставимого описания фразеологических единиц в словарях – за образно-смысловыми центрами, представленными как внутренняя форма фразеологизмов. Выделяются категориально-семантические типы словесных образов и символов, мотивирующие

фразеологическое значение. Определяется их познавательного-конотативный потенциал.

Установлено, что на современном этапе интенсивного развития славянской фразеологии актуально описание фразеологических единиц в разного типа словарях и справочниках за ассоциативно-тематическими (сходство, смежность, противоположность) и семантико-тематическими факторами.

Доказано, что словесные образы и символы как лингвокультурологические знаки и как мотивирующий компонент фразеологического значения, а также как способ представления в словаре фразеологического материала, богатые дифференциальными признаками (частотные, нечастотные) и играют большую роль в процессе формирования фразеологических единиц с различной степенью идиоматичности.

Ключевые слова: фразеологизм, фразеологическая единица, словесные образы и символы, образно-смысловый центр, символическое значение, словарная статья.

Лит. 16.

Постановка проблеми. На сучасному етапі інтенсивного розвитку слов'янської фразеології актуальним є опис фразеологічних одиниць у різного типу словниках і довідниках за асоціативно-тематичними (подібність, суміжність, протилежність) і семантико-тематичними чинниками.

Аналіз досліджень. Серед найсучасніших праць варто виділити фразеологічні розвідки Л.П.Олексієнко «Антологія афоризмів» [1], Е.Борухова «Энциклопедия афоризмов (Мысль в слове)» [2], О.А.Поповой «Кращі прислів'я та приказки українського народу» [5], Агнешки Бернадської «Powszechny Słownik Frazeologiczny» [14], Бернадети Бодек, Ренати Бжозовської, Моніки Булави, Аркадіуша Лятушка «Nowy Słownik Frazeologiczny» [15]. На особливу увагу заслуговує праця А.П.Ярешенка, В.І.Бездітко, О.В.Козир «Сучасний фразеологічний словник української мови» [13], де є застосований нетрадиційний підхід подання фразеологічного матеріалу, а саме: за опорним словом. Як пишуть автори словника, «принцип укладання має «алфавітно-гніздовий», локальний спосіб розташування досліджуваного фразеологічного матеріалу [13, с.5]. Перспективність і актуальність цього цілком новітнього підходу у галузі фразеології як своєрідного лінгвокультурологічного аналізу мовних одиниць є безперечною. Проте у цьому словнику акцентується лише сам опорний компонент без тлумачення його символічних особливостей і без кваліфікатора категорії, хоча пояснюється зміст фразеологізму з певним стрижневим компонентом і наводяться спорадично (у деяких випадках) необхідні культурологічні відомості. У сучасній фразеологічній практиці бракує довідникових

видань за образно-значеннєвими центрами, тобто за «таким повнозначним компонентом, що виконує смислоутворюючу функцію» [4, 91]. Іншими словами – за образами і символами, репрезентованими як внутрішня форма фразеологічних одиниць, яка завжди у полі зору мовознавців.

Аналіз пізнавально-конотативного потенціалу і символічного змісту образно-значеннєвих компонентів, за якими пропонується опис фразеологічного матеріалу у тлумачному українсько-російсько-польському словнику «Словесні образи і символи, які формують фразеологічні одиниці», складає мету цієї статті. У межах визначеного напрямку фразеографії нами опубліковано низку словникових статей, які цілком обґрунтовано можна розглядати як лінвокультурологічні тексти [7; 8; 9].

Виклад основного матеріалу. Асоціативно-художні форми семантично зв'язаних структур спричинено вербально-образною інтерпретацією концептуальних утворень, що сформувалися у свідомості індивідуума і соціуму. Саме образи й символи, що лежать в їх основі, й виконують смислохарактерологічну функцію, мотивують особливе, фразеологічне значення, фіксуєючи таким чином словесні комплекси. Такими образно-значеннєвими центрами (образною основою) виступають субстантиви із символічним значенням, що домінують у фразеологічному масиві (іменники з конкретним або з речовим значенням, або з інформативно-культурологічним змістом, включаючи соматизми, зоолексеми, фітосимволи, антропоніми, теоніми, топоніми), а також колоративи (з переважанням білого і чорного кольорів) і нумеративи (числа), переважно першого десятка.

Адекватні образи і символи можуть формувати фразеологічні одиниці із загальною когнітивною структурою і з однаковим її вербальним втіленням. У цій ієрархії універсальних символів першу позицію займають соматизми як найдавніші форми пізнання і відображення дійсності, як найдавніші одиниці виміру і найдавніші параметри оцінки. Наприклад: *з ніг до голови // с ног до головы // od nóg do głowy, serce nie leży do kogoś // серце (душа) не лежить // nie leży serce do czego / kogo.*

Універсальність символіки нумеративів першого десятку визначена початково самою їхньою природою як вибраних лічильних знаків на основі колективного договору. Пор.: *з першого слова // с первого слова // od pierwszego słowa / wyrazi; одним духом // единым духом // jednym tchem; в третій особі // в третьем лице // od trzeciej osoby; п'ятий рівень небезпеки // п'ятий уровень опасности // piąty stopień /*

poziom zagrożenia та інші. Символіка чисел цього десятку попри свою зовнішню прозорість, багато в чому полісемантична (особливо це стосується числа *один* і його похідних). Завдяки сформованим стереотипам вона зазвичай збігається в різних мовних колективах. Цим визначається подібність низки паралельних фразеологізмів, що виникли незалежно в кожній окремій мові. Що стосується чисел *13* та *666*, то в основі їхніх символічних значень лежить психологічне сприйняття віртуальної дійсності, яке також збігається в багатьох мовних спільнотах. Психологічним сприйняттям навколишньої дійсності визначена і символіка колоративів, зокрема *білого, чорного, червоного, синього, сірого і зеленого*. Символічне значення багатьох власних назв зумовлено їхньою пізнавальною цінністю, культурно-конотативною й історико-культурною значущістю й суспільно-політичним резонансом (останнє стосується переважно топонімів). Адекватність плану змісту (загального фразеологічного значення і мотивуючої ознаки) й плану вираження (компонентного складу) може мати місце в тих випадках, коли стійкі словесні комплекси формуються на базі дуже значущих універсальних символів, таких, як *небо, зірка, вікно, двері, ключ, дах, стіна камінь, море, крапля, сіль, хліб, вогонь, меч, кінь, пес, чорний, білий* та багатьох інших; включаючи також сюди відомі античні і біблійні образи. Наприклад: *бути на сьомому небі // бать (оказаться, чувствовать себя) на седьмом небе; być na siódmym (dziesiątym) niebie; Вифлеемська зоря (зірка) // Вифлеемская звезда // gwiazda betlejemska; сіль землі // соль земли // sól ziemi; на вагу золота // на вес золота // na wagę złota; камінь спотикання // камень преткновения // kamień potykający; за зачиненими дверима // за закрытыми дверями // przy zamkniętych drzwiach; вікно в Європу // прорубить окно в Европу; стіни мають вуха // стены имеют уши // ściany mają uszy; левова частка // львиная доля // lwia część; троянський кінь // троянський конь // koń trojański; вогнем і мечем // огнем и мечем // ogniem i mieczem; чорна заздрість // черная зависть // czarna zazdrość; їхати на червоне світло // ехать на красный свет // jechać (iść) na czerwone światła* та інші.

Той чи інший соціум оперує фразеологізмами, які концентрують у собі як національно-специфічні, так і загальнолюдські символи.

Як свідчить фактичний матеріал, джерелом багатьох фразеологізмів із загальною когнітивною структурою й адекватним лексико-граматичним складом (у межах нормативного варіювання) є, насамперед, тексти Старого і Нового Заповітів (пор. укр.: *Содом і Гоморра; Силоамська купіль; тридцять срібників*; рос.: *Содом и Гоморра; купель Силоамская; тридцать серебряников*; пол.: *Sodom i Gomora; sadzawka*

Silom / Siloe; judaszowskie srebrniki), а також антична література (укр.: *стріла Амура / Купідона; геростратова слава; яблуко розбрату / чвар*; рос.: *стрела Амура; геростратова слава / слава Герострата / лаври Герострата; яблуко раздора*; пол.: *strzala Erosa / Kupidyna; slawa herostratowa; jablko rozlami*), класична світова література (пор. укр.: *синя борода; бридке каченя; чарівна лампа Аладіна; Сезам, відчинися! Ромео і Джульєтта*; рос.: *синя борода; гадкий утенок; волшебная лампа Аладдина; Сезам, откройся! Ромео и Джульетта*; пол.: *niebieska broda; brzydkie kaczątko; lampa Aladyna; Sezamie, otwórz się! Romeo i Julia*).

Саме спільним культурно-історичним фондом людства пояснюється подібність багатьох фразеологізмів із вказаними образами-символами.

Що стосується більшості фразеологічних одиниць, то спільність або відмінність їхніх когнітивних структур зумовлена тим, наскільки є однаковими у різних народів символічні значення предметних і вербальних образів і наскільки саме ці реалії є визначальними і релевантними для них. Адекватність сприйняття навколишньої дійсності (мається на увазі відображення як властивість людського мозку) вступає у складну взаємодію (іноді в протиріччя) з відбиттям особливостей соціально-економічного устрою народу, його національного менталітету та поетичного бачення світу.

Не всі словесні образи і символи, що формують семантично зв'язані структури, в однаковій мірі наявні у досліджуваних фразеологічних системах. Наприклад, деякі фітони і нумеративи можуть бути широко представлені в одному чи двох мовах і незначно – в третій (наприклад, *гречка, лико, мак, тридцять п'ять тисяч кур'єрів, двадцять два нещастя*). Виключення тут становлять символи-соматизми в наслідок зазначених вище причин. В цілому ж символічні значення субстантивів, колоративів і нумеративів характеризуються таким чином: 1) збігаються за змістом і кількістю; 2) не збігаються у смислово-матеріальному плані; 3) відрізняються у кількісному плані; 4) відсутній в якійсь мові.

Варіації стійких словесних комплексів із зазначеними образно-смисловими центрами можуть виникати паралельно у межах однієї мови та у лінгвістичному просторі споріднених мов. Вони свідчать і про подібність сприйняття реальної дійсності різними соціальними і різними етнічними колективами, і про наявність загальнолюдських моральних цінностей, які сформульовані у свідомості людини і до яких прагне мисляча істота. Саме цим зумовлене явище міжмов-

них фразеологічних тотожностей (*сірий кардинал // серій кардинал // szary kardynał; сіра миша // серая мышка // szara myszka*), фразеологічних еквівалентів, які характеризуються незначними змінами компонентного складу (*голуба / блакитна / дворянська кров // голубая кров // błękitna krew; тридцять срібників // тридцять сребрянников // judaszowe srebrniki*).

Збіг номінативно-характерологічних усталених одиниць, окрім вказаних чинників, пояснюється й тим, що деякі з них виникли внаслідок редукції еквівалентних прислів'їв і на основі приказок. Останні по-різному класифікуються у пареміологічних і фразеологічних словниках, наприклад, *серце не камінь // серце не камень // serce nie z kamienia* трактується відповідно і як приказка, і як ідіома. Неповний лексико-граматичний і формально-семантичний збіг фразеологічних одиниць зумовлено специфікою національно-культурного і національно-конотативного компонентів значення усталених зворотів. Пор.: *пекти раків // красний как рак // czerwony jak rak* – один й той самий образ, одне й теж саме фразеологічне значення, але український фразеологізм відрізняється за структурою і за компонентним складом від російського і польського; *тридцять срібників // тридцять сребрянников // judaszowe srebrniki* – при однаковій образній основі польська фразеологічна одиниця відрізняється за способом вираження від української і російської. Варто зазначити, що однакові за моделлю фразеологічні одиниці можуть мати іншу образну основу (при збереженні загальної когнітивної структури), наприклад, *посилати від Понтія до Пілата // посылать от Понтия к Пилату і chodzić od Ajdasza do Kajfasza; біла ворона // белая ворона і szarna owca; здоровий як бик // здоровий как бык // zdrowa jak ryba*. Національною специфікою визначається і розбіжність когнітивних структур при адекватній образній основі. Так, в усіх аналізованих мовах існує фразеологічна одиниця *дати (врізати) дуба // дать дуба // dać dęba*, але в перших двох мовах вона означає «померти», «загинути», що мотивовано семою *одубеніти*, тобто охолонути, втратити чутливість, зробитися твердим, неживим. У польській мові ця ідентична за компонентним складом одиниця вживається із значенням «втекти, дати драпака».

Отже, саме національно-мовною специфікою зумовлені розбіжності у відбитті «малюнків» світу за посередництвом фразеологічних одиниць. Мовні універсалиї (зокрема, згадані словесні образи і символи) і їх специфічне, національне втілення дозволяє виділити загальне, тобто властиве усім або багатьом, і самотутне у культурно-історичному розвитку того чи іншого соціуму.

Автори словника намагаються представити і проаналізувати найбільш вживані та найбільш поширені словесні образи і символи, що мотивують специфічне, фразеологічне значення і мають місце у східнослов'янських і західнослов'янських мовах (зокрема в українській, російській та польській) як семантичні універсалиї. Їх тлумачення здійснюється на підставі даних тлумачних словників і довідників різного типу (загальних і аспектних), ґрунтується на мікроконтекстах (стійкі словесні комплекси) і макроконтексті (художні і публіцистичні тексти). Авторський колектив враховує поліфонію значень цих ключових слів: кожне загальне метафоричне або символічне значення розглядається окремо і відповідно до них подається фразеологічний матеріал.

Укладачі словника виходять з широкого розуміння об'єкту фразеології, включаючи до її складу усі стійкі словесні комплекси, а саме: ідіоми (фразеологічні зрощення і єдності за класифікацією В.В.Виноградова) – *народитися в сорочці, перша скрипка, стадо баранів*; фразеологічні сполучення (тип фразеологічних одиниць, за концепцією В.В.Виноградова) або фраземи (за класифікацією М.А.Алексєєнка) – *впадати в нерви, палати коханням, страх бере* та інші, включаючи сюди і стійкі звороти термінологічного характеру, які набули поширення: *у першому читанні, білі ночі, нульовий варіант*, і стійкі порівняння типу: *здоровий як дуб, злий як собака, ніби чорна хмара*; паремії (приказки, прислів'я, крилаті вислови, афоризми і т.п.) – *Будь великий, як верба, здоровий як вода, а багатий, як земля; Одна розумна голова рятує тисячу; На чорній землі білий хліб родить; Що дозволену Юпітеру, те не дозволено волові*.

Назва словника передбачає особливий, нетрадиційний підхід до складання словникових статей. Словесні образи і символи, що мотивують специфічне, фразеологічне значення і відповідно утворюють фразеологічні одиниці, розподілено між трьома великими рубриками: субстантиви, колоративи і нумеративи. Серед символів-субстантивів виділяються: а) іменники з конкретним предметним або речовим значенням (включаючи соматизми), б) зоосимволи, в) фітосимволи, г) антропоніми і теоніми, д) топоніми. У межах цих рубрик і груп словесні образи і символи подаються в алфавітному порядку. Отже, словникові статті побудовані таким чином: опорне слово (вербально представлений образ-символ) подається на початку статті як її заголовок трьома мовами (українською, російською, польською) через подвійний слеш // (дві косі риски). Символічні значення, що воно репрезентує, подані під арабською цифрою з дужкою. Якщо опорним словом є антропонім,

теонім або топонім, тоді можуть бути наведені необхідні коментарі і вказані чинники, завдяки чому вони набули певного символічного значення. Фразеологічні одиниці (ідіоми, фраземи, паремії), які представлені відповідно до загальної символіки опорного слова, подаються зі значком **а**. Фразеологізми однієї мови відділені від аналогічних фразеологізмів іншої так само, як і опорне слово, через подвійний слеш.

Наведемо приклади словникових статей:

І. Субстантиви з конкретним предметним і/або речовим значенням

Зірка // Звезда // Gwiazda – 1) символ високих прагнень, великих можливостей або відсутність таких; 2) апогей, розквіт якої-небудь діяльності; 3) символ вказування шляху до чогось бажаного чи омріяного; 4) видатна, талановита особистість або яскрава популярна особистість; 5) долю, везіння, удачу; 6) глобальні, масштабні конфлікти, протистояння; 7) поняття незліченності чого-небудь; 8) Образний компонент фразеологічних одиниць.

◇ 1) *крізь терні до зірок; діставати зорі (зірки); зірок з неба не хапає // через тернии к звёздам; звезда пленительного счастья; достать звезду с неба; звёзд с неба не хватает // przez ciernie do gwiazd; uchwycić gwiazdkę z nieba; 2) зоряна мить / зоряна година // звёздный час // gwiazdna godzina; 3) провідна зірка (зоря) // путеводная звезда; 4) зірка першої величини; зірки екрана / естради / кіно / телебачення / шоу-бізнесу // звезда первой величины; звёзды эстрады / кино и т.д.; восходящая звезда // gwiazda pierwszej wielkości; gwiazda filmu / telewizji itd.; wschodząca gwiazda; 5) щаслива зірка; народитися під щасливою зіркою // счастливая звезда чья-либо; родиться под счастливой звездой // szczęśliwa gwiazda; urodzić się pod szczęśliwą gwiazdą; 6) зоряні війни // звёздные войны // gwiazdne wojny; 7) як зірок не небі // как звёзд на небе // jak gwiazd na niebie; 8) решето у воді зірок ловити; час доби – до зорі // до звезды.*

II. Власна назва

Антропоніми і теоніми

Астрея (Діке, Діка) // Астрея // Astrea (Astraja, Astraeca) – богиня справедливості, саме втілення правди. Символ справедливості, досконалості.

à Часи Астреї // во времена Астреи // wiek Astrei.

Гіменей // Гименей // Нупен – божество шлюбу, освяченого релігією й законом. Символ одруження-шлюбу.

à Ланцюг / пуга Гіменей // узы (цепи) Гименей // więzy Нупен.

Остап Бендер // Остап Бендер // Ostap Bender – головний герой сатиричних романів І.Льфа і Є.Петрова «Дванадцять стільців», і «Зо-

лоте теля», спритний пройдисвіт, охоплений спрагою наживи, що зробив ряд шахрайських витівок. Іронічно прозваний авторами «великим комбінатором». Великий комбінатор відомий висловами: «А може тобі ще й ключ від квартири, де гроші лежать?» // «А может тебе еще ключ от квартиры, где деньги лежат», «Засідання продовжується!» // «Заседание продолжается!», «Крига скресла, панове присяжні засідателі!» // «Лед тронулся, господа присяжные заседатели», «Допомагатимемо дітям. І лише дітям!» // «Будем помогать детям. И только детям», «Командувати парадом буду я!» // «Командовать парадом буду я», «Мільйон на тарілочки з блакитною облямівкою» // «Миллион на тарелочке с голубой каёмочкой». Широко використовується для характеризування людей як авантюристів. Його ім'я й прізвище – синонім людей подібного типу. Прізвисько «*Великий комбінатор*» безпосередньо асоціюється з образом Остапа Бендера і вживається як самостійна одиниця з тим самим символічним значенням.

à Остап Бендер // Остап Бендер // Ostap Bender.

Мерфі // Мерфи // Murphy – автор висловлювання (або ряду висловлювань) відомого як «Закон Мерфі». Приписується капітану Едварду А. Мерфі, інженеру Лабораторії реактивного руху, який служив на авіабазі США. Хоча, вислови, подібні закону Мерфі були описані і раніше. На базі ВПС США у Каліфорнії, де Майор Едвард Мерфі був інженером вивчалися причини аварій літаків. Оцінюючи роботу техніків однієї з лабораторій, він стверджував, що якщо можна щось зробити неправильно, то ці техніки саме так і зроблять. Керівник проекту назвав часті постійні неполадки «законом Мерфі» і заявив це на одній прес-конференції. Так вислів потрапив у пресу. В наступні декілька місяців вислів став широко використовуватися у промисловій рекламі. Після цього почали з'являтися все нові і нові «закони Мерфі», що не мали вже ніякого відношення ні до капітана Мерфі, ні до проектів ВПС США, ні навіть до техніки взагалі. За іншою версією закон був озвучений дещо саркастично давнім приятелем і другом Еда Мерфі, від імені самого Едварда Мерфі. Різниця у спогадах учасників робить неможливим точно визначити, хто першим кинув знамениту згодом фразу «Закон Мерфі». У західній культурі, а тепер і не тільки в ній, «закони Мерфі», розуміють як афоризми, повчальні вислови не тільки математичного, технічного чи філософського змісту, а й гумористичні, часто навіть саркастичні вислови. Багато з них використовуються в комедійних сюжетах. Спорідненими до закону Мерфі у нашій мовній культурі є «закон бутерброда» – «*Бутерброд завжди падає маслом вниз*») або «закон підлості».

à Закон Мерфі // Закон Мерфи // Prawo Murphy'ego – жартівливий універсальний філософський принцип, який формулюється наступним чином: якщо є вірогідність того, що яка-небудь неприємність може трапитись, – вона таки трапиться.

Топоніми

Атлантида // Атлантида // **Atlantida** – за давньогрецьким переказом, що зберігся у Платона, ніколи існуючий величезний острів в Атлантичному океані на захід від Гибралтару, де жили могутні атланти, і який був занурений на дно під час землетрусу. Символ чудової заповітної країни.

◇ *Пошуки Атлантиди // поиски Атлантиды // poszukiwanie Atlantidy.*

Бермуди // **Бермуды** // **Bermudy** – острови в Атлантичному океані. Символ таємничого зникнення будь-яких об'єктів.

◇ *Бермудський трикутник // Бермудский треугольник // Trójkąt bermudzki.*

III. Нумеративи

Три / **трійка** / **третій** / **трое** // **три** / **тройка** / **третий** / **трое** // **trzy**, **trzeci**, **troje**. Символізує: 1) троїстість, створення нового стану із протилежностей; 2) неупередженість; 3) посередництво; 4) низька якість:

◇ 1) *правило трьох / трійне правило* (мат.); у *третьому читанні*; на рахунок «три»; *знати у три вирви* (у три шиї); *гнути у три дуги*; *намолотити три мішки гречаної вовни*; *митися у три ручаї*; як *три дні хліба не їв*; *до третіх віників*; *по три за цибулю*; *алюр три хрести*; *заблукати між трьох сосен*; *три чисниці до смерті*; *три грації*; *три кити*; *від горшка три вершка*; *здирали три шкури*; *третьої клепки в голові не вистачає*; *ще треті півні не співали* // *три кита*; *три граци*; *три Парки*; *третього не дано*; *тройственный союз*; *тройной прыжок*; *тройное сальто*; *с третьей попытки*; *до третьих петухов*; *с три короба наговорить*; *в трёх соснах заблудиться*; *третий лишній*; *третья степень*; *за троих*; *обещанного три года ждут*; *в три погибели*; *третьего дня*; *как три дня до смерти*; *как три дня не ел*; *лить слёзы в три ручья*; *третьего не дано*; *третья вина виновата*; *До двух раз прощают и в третьей бьют* (присл.); *три аршина земли* // *reguła trójek*, *startować na trzy*, *trzy wieloryby*, *trzy gracje*, *trzeciego nie ma*, *potrójny skok*, *potrójne salto*, *z trzeciej próby*, *trzeci stopień*; 2) *в третій особі*; *третья сторона* // *третья сторона*; *третьи лица*; *в третьем лице* // *od trzeciej osoby*, *w trzeciej osobie*, *trzecia strona*; 3) *через третіх осіб*; *з третіх рук* // *из третьих рук* // *z trzeciej ręki*; 4) *третій сорт* // *третий сорт* // *trzeci gatunek*.

Тринадцять // **тринадцять** // **trzyznaście** – чортова дюжина, нещасливе, за повір'ям, число:

◇ П'ятниця тринадцятого // Пятница тринадцатого / в пятницу тринадцатого // *piątek trzynasty (trzynastego)* – символ найбільш несприятливого дня, несприятливого напливу обставин. Тринадцять человек за стол не садятся; Тринадцатый гость под стол (фразеологічні забобони зі словнику М.І.Міхельсона).

IV. Колоративи

Золотий // **золотой** // **złoty** – 1) колір золота, блискуче-жовтий; 2) те, що зроблене з золота, коштовний; 3) те, що пов'язане с видобутком золота та його обробкою; 4) чудовий, надзвичайний, талановитий, здібний; 5) любий, улюблений; 6) щасливий, сприятливий; 7) позбавлений крайнощів; 8) гармонійно-пропорційний; 9) символ заможності, багатства, удачі, щастя; поклоніння багатству; погоня за багатством; 10) символ заможної аристократичної молоді; 11) символ висококласних фахівців; 12) символ п'ятдесяти річного ювілею.

◇ 1) Золота осінь // *золотая осень; золотые кудри // złota jesień;* 2) золота медаль; золота зірка; золота монета // *золотая медаль; золотая звезда; золотая монета // złoty medal; złota moneta;* 3) золота лихоманка; золота копальня // *золотая лихорадка; золотой прииск; золотых дел мастер // złota gorączka; kopalnia złota;* 4) золота людина; золота душа; золотий робітник; золотий лоб; золота голова; золоті руки // *золотой человек; золотой работник; золотой характер; золотая душа; золотые руки; золотая голова // złoty człowiek; złote ręce; złoty charakter;* 5) золотий мій // *золотой мой;* 6) золотий вік // *золотой век; золотая пора // złoty wiek; złota doba;* 7) золота середина // *золотая середина // złoty środek;* 8) золотий переріз (спец.) // *золотое сечение // złota średnica;* 9) золотий дощ; золоте руно; золоте дно; золотий телець; золотий мішок; золотий фонд; спіймати золоту рибку // *золотой дождь; золотое руно; золотое дно; золотой телец; золотой мешок; золотой фонд // złote zbiorcy; złote runo; złoty deszcz;* 10) золота молодь // *золотая молодёжь // złota młodzież;* 11) золоті коміrcі // *золотые воротнички;* 12) золоте весілля // *золотая свадьба // złote wesele.*

Висновки. Отже, розглянувши словесні образи і символи як лінгвокультурологічні знаки і як мотивуючий компонент фразеологічного значення, а також як спосіб подання у словнику фразеологічного матеріалу, приходимо до висновку, що вони багаті диференційними ознаками (частотні, нечастотні) і відіграють велику роль у процесі формуванні фразеологічних одиниць з різним ступенем ідіоматичності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Антологія афоризмів / Упоряд. Л.П.Олексієнко. – Донецьк: «Видавництво Сталкер», 2004. – 704 с.
2. Борухов Э. Энциклопедия афоризмов (Мысль в слове) / Э.Борухов. – М.: ООО «Фирма» Изд-во АСТ», 2000. – 720 с.
3. Жайворонок В.В. Символіка імені в контексті етнокультури // Науковий вісник Кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. – Вип.5, 2001. – С.106-115.
4. Жуков В.П. Семантика фразеологических оборотов. – М.: Просвещение, 1978. – 100 с.
5. Попова О.А. Краші прислів'я та приказки українського народу / О.А.Попова. – Донецьк: ТОВ ВКФ, 2008. – 416 с.
6. Словник символів культури України / В.П.Кочура та ін. – Київ: Міленіум, 2002. – 200 с.
7. Смерчко Алла, Іваночко Ганна, Смерчко Антон. Символи-коловративи як мотивуюча і дериваційна база слов'янських фразеологізмів (словникові матеріали) // Молодь і ринок. Щомісячний науково-педагогічний журнал. – №3 (86), 2012. – Дрогобич, 2012. – С.86–91.
8. Смерчко Алла, Смерчко Антон. Символіка чисел та її репрезентація у слов'янській фразеології (словникові матеріали) // Молодь і ринок. Щомісячний науково-педагогічний журнал. – №3 (98), 2013. – Дрогобич, 2013. – С.49-54.
9. Смерчко Алла, Смерчко Антон. Топоніми як мотивуюча і дериваційна база слов'янських фразеологізмів (словникові матеріали) // Молодь і ринок. Щомісячний науково-педагогічний журнал. – №3 (110), 2014. – Дрогобич, 2014. – С.33–37.
10. Фразеологический словарь русского языка / Сост. А.И.Фёдоров. – М.: ООО «Фирма» Изд-во АСТ», 2001. – 720 с.
11. Фразеологічний словник української мови : В 2-х кн. / Уклад. В.М.Білоноженко та ін. – Київ: Наукова думка, 1993. – 984 с.
12. Шейнина Е.Я. Энциклопедия символов. – М.: ООО «Изд-во АСТ», Харьков: «Торсинг», 2003. – 591 с.
13. Ярещенко А.П., Бездітко В.Г., Козир О.В. Сучасний фразеологічний словник української мови / А.П.Ярещенко. – Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2009. – 495 с.
14. Bernacka Agnieszka. Powszechny Słownik Frazeologiczny. – BUCHMANN Sp. z o.o. Warszawa, 2002. – 540 s.
15. Lodek Bernadeta, Brzozowska Renata, Buława Monika, Latusek Arkadiusz. Nowy Słownik Frazeologiczny / Pod red. Arkadiusza Latuska. – Kraków: Wydawnictwo Zielona Sowa, 2005. – 719 s.
16. Kopaliński Władysław. Słownik symboli. – Warszawa : Rytm, 2001. – 528 s.

REFERENCES

1. Antolohiia aforyzmiv / Uporiad. L.P.Oleksiiienko. – Donetsk: «Vydavnytstvo Stalker», 2004. – 704 s.

2. Borukhov E. Entsyklopediia aforyzmov (Mysl v slove) / E.Borukhov. – М.: ООО «Firma» Yzd-vo AST», 2000. – 720 s.
3. Zhaivoronok V.V. Symvolika imeni v konteksti etnokultury // Naukovyi visnyk Kafedry YuNESKO Kyivskoho natsionalnoho lnhvistychnoho universytetu. – Vyp.5, 2001. – S.106-115
4. Zhukov V.P. Semantika frazeolohicheskikh oborotov. – М.: Prosveshchenie, 1978. – 100 s.
5. Popova O.A. Krashchi pryslivlia ta prykazky ukrainskoho narodu / O.A.Popova. – Donetsk: TOV VKF, 2008. – 416 s.
6. Slovnyk symboliv kultury Ukrainy / V.P.Kochura ta in. – Kyiv: Milenium, 2002. – 200 s.
7. Smerchko Alla, Ivanochko Hanna, Smerchko Anton.Symvoly-koloratyvy yak motyvuiucha i deryvatsiina baza slovianskykh frazeolohizmiv (slovnynkovi materialy) // Molod y rynek. Shchomisiachnyi nauково-pedahohichnyi zhurnal. – №3 (86), 2012. – Drohobych, 2012. – S.86-91.
8. Smerchko Alla, Smerchko Anton. Symvolika chysel ta yii reprezentatsiia u slovianskii frazeolohii (slovnynkovi materialy) // Molod y rynek. Shchomisiachnyi nauково-pedahohichnyi zhurnal. – №3 (98), 2013. – Drohobych, 2013. – S.49-54.
9. Smerchko Alla, Smerchko Anton. Toponimy yak motyvuiucha i deryvatsiina baza slovianskykh frazeolohizmiv (slovnynkovi materialy) // Molod y rynek. Shchomisiachnyi nauково-pedahohichnyi zhurnal. – №3 (110), 2014. – Drohobych, 2014. – S.33-37.
10. Frazeolohycheskii slovar russkoho yazyka / Sost. A.Y.Fedorov. – М.: ООО «Firma» Yzd-vo AST», – 2001. – 720 s.
11. Frazeolohichnyi slovnyk ukrainskoi movy : V 2-kh kn. / Uklad. V.M.Bilonozhenko ta in. – Kyiv: Naukova dumka, 1993. – 984 s.
12. Sheinina E.Ia. Entsiklopediia symbolov. – М.: ООО «Yzd-vo AST», Kharkov: «Torsynh», – 2003. – 591 s.
13. Iareshchenko A.P., Bezditko V.H., Kozyr O.V. Suchasnyi frazeolohichnyi slovnyk ukrainskoi movy / A.P.Iareshchenko. – Kharkiv: TORSINH PLIuS, 2009. – 495 s.
14. Bernacka Agnieszka. Powszechny Słownik Frazeologiczny. – BUCHMANN Sp. z o.o. Varszawa, 2002. – 540 s.
15. Lodek Bernadeta, Brzozowska Renata, Bulawa Monika, Latusek Arkadiusz. Nowy Słownik Frazeologiczny / Pod red. Arkadiusza Latuska. – Krakow: Wydawnictwo Zielona Sowa, 2005. – 719 s.
16. Kopalinski Wladyslaw. Słownik symboli. – Varszawa: Rytm, 2001. – 528 s.